

תורת הבטחון

פרשת ואתחנן

תפילה ובטחון

פִּי מִי גֹוִי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קָרְבִּים אֵלָיו כֹּה' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו. (ד, ז)

איתא במדרש רבה (פרשה ז') ז"ל, "אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם דכתיב כה' אלקינו בכל קראנו אליו ואין קריאה אלא תפלה כענין שנאמר (ישעיה סה, כד): "והיה טרם יקראו ואני אענה". א"ר חייא רבה כתיב (מלכים ב, יד): "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", **הוי מתפלל וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך** ... מהו בכל קראנו אליו, אמרו רבנן **יש תפלה שנענית לארבעים יום**, ממי את למד ממשנה דכתיב: ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו'. **ויש תפלה שנעשית לכ' יום**, ממי את למד מדניאל דכתיב (דניאל ג, א): לחם חמודות לא אכלתי עד מלאת שלשה שבועים ימים ואח"כ אמר ה' שמעה ה' סלחה וגו'. **ויש תפלה שנענית לשלשה ימים**, ממי את למד מיונה דכתיב (יונה ג, ב): ויהי יונה במעי הדגה וגו' ואח"כ ויתפלל יונה אל ה' אלקיו ממעי הדגה. **ויש תפלה שנענית ליום אחד**, ממי את למד מאליהו דכתיב (מלכים א, יח, ט): ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו'. **ויש תפלה שנענית לעונה**, ממי את למד מדוד דכתיב (תהלים סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון. **ויש תפלה שעד שלא יתפלל אותה מפיו הקדוש ברוך הוא יענה**, שנאמר (ישעיה סה, כד): והיה טרם יקראו ואני אענה, ע"כ דברי המדרש.

מהותה של תפילה - בטחון

מבואר מדברי המדרש, דמהותה של תפילה הוא בטחון, שלשון הפסוק האומר להתפלל ולחזור ולהתפלל הוא לשון "קוה", וזהו אחד מעשר לשונות של בטחון שכתב החובות הלבבות (סוף שער הנטמון) וז"ל: "ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקודש מליצים בעדו בעשר מלות כנגד עשר מדרגות האלה, והם: מבטח, ומשען, ותקוה, ומחסה, ותוחלת, וחכוי, וסמיכה, ושבר, ומסעד וכסל", עכ"ל. וכיון שכן, מי שהתפלל ועדיין לא נענה, לעולם אינו מתייאש, שהרי עדיין מקוה שהקב"ה יענהו. אבל מי שחושש אינו בוטח בהשי"ת, אם התפלל ולא נענה, שוב אינו מקוה שיענה הקב"ה לתפילתו, ועל כן אינו חוזר ומתפלל.

האם תפילה יכולה לשנות גזירת ה'?

הנה לבאר עיקר מהותה של תפילה, יש להקדים מה שעמדו הראשונים. ספר העיקרים (מאמר ד, פק י"ח) הק' וז"ל, "מה שהביא

האנשים לפקפק בתפלה קרוב למה שהביא אותם לסלק ידיעת השם. וזה שהם אומרים שלא ימלט הדבר מחלוקה אם שנגזר מהשם טוב מה על איש או לא נגזר. ואם נגזר אין צריך תפלה, ואם לא נגזר אין תועיל התפלה לשנות רצון השם לגזור עליו טוב אחר שלא נגזר, שלא ישתנה השם מן הרצון אל לא רצון ולא מלא רצון אל רצון, ובעבור זה יאמרו שלא יועיל כשרון המעשה אל שיגיע לאדם מהשם בעבורו טוב מה, וכן יאמרו שלא תועיל התפלה להשיג טוב מה או להנצל מרע שנגזר עליו, עכ"ל. הרי כל ענין של תפילה צ"ב, דמה תועיל התפילה, הלא אם כבר נגזרה הגזירה, יקרה הדבר בין אם יתפלל בין אם לא יתפלל.

ותי' וז"ל: "וזה הדעת אינו נכון, שהשפעות העליונות יושפעו על המקבל בהיותו במדרגה ידועה והכנה ידועה לקבלם, ואם לא יכין האדם עצמו לקבל השפעה ההוא הנה הוא המונע טוב מעצמו, שאם נגזר על איש מה על דרך משל שיצליחו תבואותיו בשנה פלונית, והוא לא יחרוש ולא יזרע בשנה ההיא, אף אם ימטיר השם מטרות עזו על פני תבל ארצה לא תצלחנה תבואותיו אחר שלא חרש וזרע, והוא מונע מעצמו הטוב ההוא בשלא הכין עצמו לקבלו. ולפי זה נאמר שכשנגזר על האדם טוב מה הנה הוא נגזר עליו במדרגה ידועה מכשרון המעשה, וזה כלל יעודי התורה, וכן כשנגזר עליו רע מה הנה הוא נגזר בהיותו במדרגה ידועה מהרוע או בהכנה ידועה, וכשתשתנה המדרגה ההיא או ההכנה ההיא תשתנה הגזירה בהכרח לטוב או לרע, עכ"ל. מבואר שעיקר תכלית התפילה אינה רק לבקש בקשות, אלא לרומם עצמו לדרגה גבוהה, ובאותה דרגה לא נגזרה עליו הגזירה הרעה, וע"כ על ידי תפילה שייך לשנות כל גזירה שבעולם.

עבודה שבלב

ויש לבאר עצם התכלית של תפילה על פי מה שאמרו חז"ל (ספרי): "ועבדתם את ה' אלקיכם - זו תפלה וכן הוא אומר: "ולעבדו בכל לבבכם", **איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה**, ע"כ. מבואר שעיקר התפילה אינה רק הדיבור, אלא כל התפילה תלויה בלבו של כל אחד. וביאר הרשב"א (סי' אגדות ג' כ"ח, ב) דברי חז"ל הנ"ל וז"ל, "התפילה היא הלב, וכמו שקראוה "עבודה שבלב" כמוזכר בספרי: ולעבדו - זו תפילה, או אינו אלא עבודה, ת"ל בכל לבבכם ובכל נפשכם, וכי יש עבודה בלב, מה ת"ל ולעבדו זו תפילה, **כי בהתפלל המתפלל צריך לכוין דעתו ולגמור בלבו שמאיתו יתברך ההצלחה והרחמים והוא שליט בכל ולא ימנענו דבר והוא לבדו המספיק כל הצרכים שהוא האדון יתברך לבדו והכל עבדיו**, עכ"ל. הרי, עיקר תכלית התפילה היא לבא להכרה ש"אין עוד מלבדו". בתחילת התפילה אנו משבחים השי"ת, וגם בכל בקשותינו, וגם במה שאנו

מודים לו ית', הכל לתכלית אחת, לבא לידי הכרה – "אין עוד מלבדו", ועבודה זו אינה עבודת פה, כי שייך שיאמר בפיו כל התפילה, אבל כל זמן שאינו קובע אמונה זו בלבו, עדיין לא קיים את תכלית עבודת התפילה. זו כוונת חז"ל שתפילה היא עבודת הלב.

איזו תפילה נענית?

איתא בגמ' (ר"ה י"ב, 6): "היה רבי מאיר אומר: שנים שעלו למטה וחולין שוה, וכן שנים שעלו לגדרום לידון [פרש"י: בית וועד שדנים בו נפשות להריגה] ודין שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? זה – התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפלה שלימה [פרש"י: נתכוון] – נענה, וזה לא התפלל תפלה שלימה – לא נענה", ע"כ.

וכבר נתקשו כל המפרשים להבין דברי הגמ', שהרי בודאי מי שנתחייב גזירת מיתה, וכן מי שנחלה ועומד למות, מתפלל להשי"ת בכוונה, ואיך יעלה על הדעת לומר שזה שהתפלל ומת, התפלל בלא כוונה? הרי ברור שמי שעומד למות מחמת חולי או גזר דין, בודאי יתפלל בכל כוחו בכוונה עצומה! צריך להיות שוטה כדי להתפלל בלי כוונה במצב כזה?

וביאר המשגיח הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל (הוצא במסגרת חייס מאמרים ח"צ עמ' ז'): שבודאי שניהם התפללו תפילה בכוונה להינצל מעונש מיתה, רק שזה שמת מחליו ומגזירת מיתה, לא "האמין" שישגי מבוקשו ע"י תפילתו. זעק אל השי"ת "הושיענו ונושעה", אבל בלבו היה מיואש ולא העלה על דעתו שהשי"ת יצילהו. וזו כוונת הגמ' "תפילה שלימה", שהגם שעצם התפילות של שניהם היו דומות, אבל החילוק ביניהם תלוי בלבם, זה שבאמת האמין בהשי"ת, בטח בהשי"ת שבודאי יצילהו מאותה צרה וע"כ זכה להתרפאות מחליו וניצל מגזירת מות, אבל זה שמת מחליו ולא ניצל, היינו משום שלא האמין בהשי"ת ולא בטח בו ית' שבודאי יצילו, וע"כ תפילתו אינה תפילה שלימה.

על כל פנים, מבואר ממש כנ"ל, שעיקר עבודת התפילה אינה רק לבקש עצם הבקשות, אלא התכלית היא להאמין ולבטוח בהשי"ת, שהוא ית' "כל יכול", ויש לו ית' היכולת למלא כל בקשה. ורק ע"י זה יזכה שיענה השי"ת בקשת התפילה.

תפילה רק מתוך בטחון

וזה ממש דברי המדרש הנ"ל שתפילה היא "תקוה", והיינו שעצם התכלית של תפילה היא אמונה ובטחון בהשי"ת, ולא רק עצם הבקשה. המתפלל בכוונה, הרי הוא "מקוה" להשי"ת שימלא בקשתו, ואינו מיואש כלל, שיודע שהשי"ת הוא "כל יכול", וגומל חסד חנם ואין שום מונע ממנו ית' למלא משאלות לבו. ולא עוד, אלא אפילו אם יתפלל ולא נענה, יתפלל עוד פעם! שאינו מיואש. אבל מי

שאינו מאמין בהשי"ת, לא ימשיך להתפלל שוב, כי אינו מאמין ובוטח בהשי"ת שימלא בקשתו.

וכן מפורש בדברי המדרש (מכילתא פר' בשלח) שמהותה של תפילה היא בטחון ז"ל: "וכן ירמיה אמר (ירמיה י"ז): ארור הגבר אשר יבטח באדם", ובתפילה מהו אומר? "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", מבטחו של ישראל בשעה שמתפלל לו והוא קרוב להם שנאמר (מלאכי קמא, י"ח) קרוב ה' לכל קוראיו, ע"כ. הרי חזין להדיא שמהות של תפילה היא בטחון בהשי"ת.

מעשה פלא

יש להביא מעשה נפלא, בענין כח התפילה, שאפילו במצב שנראה שאין תקוה, ע"י תפילה יש תקוה לישועת ה'.

סיפר הג"ר שמואל הומינר זצ"ל בשם מקור מהימן: בעיר פוזנא חלה אדם במחלה אנושה, והרופאים קבעו שאין מזור למחלתו. באותו זמן נקלע לעיר רופא של המלך, ואחרי שבדק את החולה לפי בקשת בני משפחתו, הצדיק את מסקנת הרופאים. כאשר נשאל על ידי המרא דאתרא, הג"ר עקיבא איגר, מה היה עושה אילו חלה המלך במחלה זו? השיב שאכן למלך הייתה מחלה זו, והוא נרפא על ידי תרופה שרק למלכים יש אפשרות להשיגה.

וסיפר להם שבלב המדבר שוכן עוף מסויים שבאשר מבשלים את בשרו ומאכילים את החולה מן המרק, הוא מבריא. וכאשר חלה המלך, נשלחו גדודי חיילים אל המדבר כדי לחפש את העוף הנדיר הזה. כאשר מצאוהו צדו אותו והביאו אותו אל הארמון, בשלוהו והאכילו את המלך מן המרק והוא הבריא. אולם, הוסיף הרופא ואמר, לא מצאתי עניין לספר זאת לכם, כיון שאין אפשרות להשיג עוף כזה אלא למלכים.

כששמע הגרעק"א את הדברים הסתגר בחדרו והתפלל אל ה' שיושיע את החולה האומלל. תוך כדי התפילה נשמע רעש מוזר על גג הבית. יצאו וראו והנה העוף הנ"ל נחת על הגג. שחטוהו בשלוהו והאכילו את החולה מן המרק, והוא הבריא. הגרעק"א ביקש שישאירו למזכרת כמה נוצות מהעוף, כדי לזכור מה גדול כוחה של תפילה.

כעבור כמה חודשים עבר אותו רופא שוב בפוזנא, ונזכר בחולה היהודי וברב העיר הגאון רבי עקיבא אייגר זצוק"ל, מיד אץ לברר מה עלה בגורלו? הוא היה בטוח שכבר איננו בין החיים, והנה התברר לו שהיהודי הבריא. ספרו לו את כל הסיפור והביאו לפניו את הנוצות שהגאון ביקש לשמור. לתדהמתו לא היה גבול וכך הודה כי אין כאלוקי ישראל ואין כוח ככוח התפילה!